

INTENSIV OLMA BOG‘LARIDAGI DARAXTLARNING EKISH SXEMALARINI HOSILDORLIK VA MEVALAR SIFATIGA TA’SIRI

Ixtiyor Choriyevich Namozov

Toshkent davlat agrar universiteti, professor

ihiyor_8226@mail.ru

Mirakbar Mirshoxid o‘g‘li Mirjaxparov

Erkin tadqiqotchi

ANNOTATSIYA

Maqolada intensiv tipdagi olma bog‘laridagi daraxtlarning ekish sxemalarini mevalarning sifatiga ta’sirini o‘rganish bo‘yicha ilmiy asoslangan ma’lumotlar keltirilgan. Aniqlanishicha, olmaning Starkrimson navida sifati yuqori bo‘lgan mevalarning 80% dan ortiq miqdoriga pakana M-IX payvandtagida 3,5x2,0 m, o‘rta bo‘yli MM106 payvandtagida esa 4,0x3,0 m ekish sxemasida ekilgan tajriba variantlarida olindi. Olib borilgan tadqiqot natijalariga ko‘ra olma mevalarini bir tekis yetilishiga ko‘ra 3,5x2,0 m sxemada ekilgan M-IX payvandtagidagi daraxtlardan 81,2% yuqori sifatli mevalar terib olindi. O‘rta bo‘yli MM106 payvandtagidagi daraxtlarni 4,0x3,0 m sxemada ekilgan variantda 79,7% atrofida hamda gektariga 21 t/ga va 18 t/ga yuqori sifatli mevalar terib olindi.

Kalit so‘zlar: Bog‘, payvandtag, navlar, olma, ko‘chat, daraxt, kesish, shakl berish, novda, kurtak, gul, meva, qand miqdori, hosil.

INFLUENCE OF APPLICATION PLACEMENT OF APPLE TREE IN AN INTENSE GARDEN ON HARVEST AND QUALITY OF FRUIT

ABSTRACT

The scientific article provides experimental material devoted to the study of the influence of the Starkrimson apple tree layouts when grown on a weakly vegetatively propagated stock M-IX and medium-sized MM106. With the placement scheme of this variety 3,5x2,0 m, the marketability of fruits averaged 81,2%, rootstock MM106 with a planting plan of 4,0x3,0 meters-79,7%, respectively, with the yield according to the schemes of 21 ton/ha and 18 ton/ha.

Keywords: Garden, stock, varieties, apple tree, seedling, tree, pruning, forming, shoot, bud, flower, fruit, sugar content, harvest.

KIRISH

Respublikamizda bugungi kunda intensiv olma bog‘larining maydonini muntazam oshirib borish, ularni parvarishlash texnologiyasini takomillashtirish hisobiga bog‘dorchilikning samaradorligini oshirish mamlakatimiz mevalilik sohasining dolzarb vazifalaridan biridir. Shu bois so‘nggi

yillarda intensiv olma bog'larining maydoni qariyb 48 ming gektarga yetkazildi.

Intensiv bog'lar maydonini kengaytirish, samarasiz eskirgan bog'larni bosqichma-bosqich rekonstruksiya qilish va intensiv asosga o'tkazish O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-son «O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida»gi Farmonida ham alohida belgilab berilgan [1].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Pakana payvandtaglarda o'stirish va shox-shabbasiga urchuqsimon shakl berish intensiv olma bog'larida daraxtlarni gektariga 2 mingdan 5 ming donagacha joylashtirish imkonini beradi. Bu esa gektaridan katta yoshli bog'larda barqaror 30-40 tonna hosil olishni ta'minlaydi [2; 19-b.].

M.M.Yakubov, D.Q.Nazarovlarning [6; 87-90-b.] Toshkent viloyati sharoitlarida olib borgan tadqiqotlarida Tatura usulida shakllantirilgan bog'larda daraxtlarning joylashish zichligi o'rganilgan. Bunda o'simliklar zich qilib o'tkazilganda olmaning Rozmarin navi 17 yillik daraxtlari odatdagi masofa bilan ekilgan daraxtlarga nisbatan 30% ga yuqori hosil bergan.

Qator olimlarning fikricha [3; 7-8-b.]; [4; 47-48-b.], ekish sxemasi, ya'ni o'simlik zichligi meva sifatining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Olimlarning fikricha nisbatan sara, bir tekis va to'liq rang olgan mevalar ekstensiv bog'larda emas, aksincha intensiv bog'larda yetishtiriladi deb ta'kidlashgan [5; 11-13-b.].

Tajribalar "Mevachilik va uzumchilik" kafedrasida ishlab chiqilgan uslub bo'yicha olib borildi. Dala tajribalari Toshkent davlat agrar universitetning ilmiy tadqiqot va o'quv-tajriba xo'jalik stansiyasidagi hosilli olma bog'ida o'tkazildi. Biometrik o'lchovlar va hisoblar: har bir variantda 10 ta o'simlikda olib borildi. Tajriba to'rt qaytariqda o'rganildi.

Tajribalar X.Ch.Buriev va boshqalarning «Mevali va rezavor mevali o'simliklar bilan tajribalar o'tkazishda hisoblar va fenologik kuzatuvlar metodikasi» (2014), V.F.Moiseychenkoning «Metodika ucheto v i nablyudeniy v opitax s plodovimi i yagodnimi kulturami» (1967) nomli uslubiy adabiyotlarida keltirilgan tavsiyalarga muvofiq va Tajriba ma'lumotlariga statistik ishlov berish B.A.Dospexov (1985) uslubi bo'yicha dispersion tahlildan o'tkazildi.

TADQIQOT NATIJALARI

Hosildorlik har qanday qishloq xo'jaligi ekinlarida qo'llanilgan agrotexnik tadbirning samaradorligini ko'rsatuvchi muhim indikator hisoblanadi. Shu bois bugungi kunda tuproq unumdorligi, suv, quyosh energiyasi va mavjud moddiy resurslardan foydalangan holda qishloq xo'jaligi ekinlaridan yuqori hosil yetishtirish qishloq xo'jaligi mutaxassislari oldida turgan dolzarb vazifa hisoblanadi.

Shu bois butun dunyoda bugungi kunda intensiv bog'dorchilikda daraxtlar oralig'ini maksimal zichlashtirish hisobiga maydon birligidan eng yuqori hosil olishni ta'minlovchi ekish

sxemalarini qo'llash bo'yicha izlanishlar olib borilmoqda. Negaki, intensiv bog'dorchilikni jadallashtirish to'liq hosilga tez kiruvchi, muntazam barqaror va sifatli hosil beradigan, minimal mehnat sarflanuvchi bog'larni yaratishni ko'zda tutadi.

Mevalarning tovar sifatlarini ekish sxemasiga bog'liqligini o'rganish bo'yicha kuzatuvlarimizda ularning bir tekisligini baholash uchun nav tavsifida keltirilgan diapazon mezon sifatida olindi:

Nav	mayda mevalar	tovarbop mevalar	o'ta yirik mevalar
Starkrimson	< 140 gr	140-170 gr.	170 gr. <

Kuzatuvlarimiz shuni ko'rsatdiki, bir tekis va intensiv rang olgan mevalar miqdori zichlashtirilgan ekish sxemalarda ustunlik namoyon etdi. Binobarin, M-IX payvandtagida o'stirilgan olmaning kuzgi Starkrimson navining mevalari o'rtacha 140-170 gramm atrofida bo'ladi. Bizning tajribalarimizda ushbu diapazondagi mevalarning eng yuqori – 81,2% miqdori 3,5x2,0 m sxemada barpo etilgan bog'da qayd etildi. Quyidagi 1-rasm ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, ekish zichligi oshirilganda mayda mevalar soni ortib, yirik mevalar miqdori kamayib bordi va aksincha siyrak ekilgan daraxtlarda yirik mevalar miqdori birmuncha yuqori bo'ldi. Biroq juda zich ekib yuborilganda mayda mevalar miqdori birmuncha ortganligi qayd etildi.

O'rta bo'yli MM106 payvandtagida o'stirilganda ham olmaning kuzgi Starkrimson navi mevalarining bir tekislik darajasi yuqoridagi payvandtagda kuzatilgan tendensiyaga ega bo'ldi. Faqatgina ushbu holatda payvandtagning o'sish kuchiga biroz bog'liq holda barcha ekish sxemalarida birmuncha yuqori bo'lganligi qayd etildi. Ushbu payvandtag turida bir tekis mevalarning eng yuqori foizi 4,0x3,0 m sxemada qayd etildi (1-jadval).

1-jadval

Olmaning kuzgi Starkrimson navi mevalarining sifatiga daraxtlarni ekish sxemalari va payvandtaglarini ta'siri

Variantlar	<140 g.	140-170 g.	170 g. <	<140 g.	140-170 g.	170 g. <
	M-IX payvandtagida, %			MM106 payvandtagida, %		
3,5 x 3,0	4,7	74,6	20,7	4,8	71,6	23,6
3,5 x 2,5 – nazorat	5,4	78,3	16,3	5,7	76,2	18,1
3,5 x 2,0	8,6	81,2	10,2	7,1	79,7	13,2
3,5 x 1,5	14,7	76,3	8	17,1	73,5	9,4

MUHOKAMA

Juda zichlashtirib yuborilganda esa ushbu omilning yana pasaya boshlashi qayd etildi. Binobarin, pakana M-IX payvandtagida o'stirilgan daraxtlar mevasining bir tekisligi qatordagi o'simliklar oralig'i 3,0 m dan 2,0 m gacha kamaytirilganda ortib bordi. O'simliklar oralig'ini bundanda yaqinlashtirish (1,5 m) bir tekislik darajasining yana pasayishiga sabab bo'ldi. Jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, bir tekis mevalarning yung yuqori – 81,2% miqdori

3,5x2,0 m sxemada joylashtirilgan daraxtlardan terib olindi.

O'rta bo'yli MM106 payvandtagida ham mevaning bir tekisligi bo'yicha tafovutlar yuqoridagi kabi tendensiyada ifodalandi. Ushbu payvandtagda bir tekis mevalar 4,0x3,0 m sxemada eng yuqori, ya'ni 79,7% atrofida bo'ldi.

XULOSA

Olmaning Starkrimson navi mevalarning bir tekis yetilishi ekish sxemasiga bog'liq bo'lib, o'simliklar qalinligi oshirilgan sari ma'lum qalinlikkacha ortib boradi. Juda zichlashtirib yuborilganda esa ushbu omilning yana pasaya boshlashi qayd etiladi. Bir tekis mevalarning eng yuqori – 80% dan ortiq miqdoriga pakana M-IX payvandtagida 3,5x2,0 m, o'rta bo'yli MM106 payvandtagida esa 4,0x3,0 m ekish sxemasida erishiladi.

REFERENCES

1. Mirziyoev Sh. PF-4947-son. "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida". Prezident Farmoni. – Toshkent, 2017 yil 7 fevral.
2. Badiyeva Z.S., Gagloeva L.Ch., Basiev S.S. Razmsheenie derevev. / V kn. Osnovnie elementi intensivnoy texnologii vozdelivaniya nasajdeniy yablone. – Vladikavkaz, 2015. – S. 19.
3. Grigoreva L.V. Agrobiologicheskie aspekti povisheniya produktivnosti yablone v nasajdeniyax Schr RF. Avtoref. diss. dok.s/x. nauk. – Krasnodar, 2015. – S. 7-8.
4. Kuskov A.S., Peryaslova L.B., Sergaziev K.S., Isaev S.I. Intensivnoe sadovodstvo // Urojay i kachestvo // Glavniy agronom. – 2005. – № 1. – S. 47-48.
5. Senin V.I., Kovaleva A.F. Produktivnost yablone na podvoe M9 v uplotnennix posadkax // Sadovodstvo i vinogradarstvo. – 1992. – № 7. – S. 11-13.
6. Yakubov M.M., Nazarova D.Q. Tatura usulida shakllantirilgan bog'ni barpo qilish //Mintaqalararo mekachilik va uzumchilikning holati, muammolari, istiqbollari mavzusidagi Halqaro ilmiy-amaliy anjumani maqolalari to'plami. – Toshkent, 2018. – B. 87-90.

